

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Інститут електроенергетики
Електротехнічний факультет

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеню магістр

студентки Личковської Вікторії Вікторівни

академічної групи 035М-24з-1-ЕТФ

спеціальності 035 Філологія

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно), перша –англійська» на тему: ЛІНГВІСТИЧНІ ПРИЙОМИ ТА СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ ГУМОРУ У ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРАХ: ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЯ МОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	доц. Савіна Ю.О.			

Рецензент	к.філол. н., доц. Павленко Л.В.			
-----------	------------------------------------	--	--	--

Нормоконтролер	к.ф.н., доц. Введенська Т.			
----------------	-------------------------------	--	--	--

Дніпро
2025

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувач кафедри перекладу
Висоцька Т.М.
« _____ » _____ 2025 року

**ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеню магістр**

студента Личковської Вікторії Вікторівни академічної групи 035М-24з-1
(прізвище та ініціали) (шифр)

Напряму 035 Філологія

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно), перша –англійська».

на тему: ЛІНГВІСТИЧНІ ПРИЙОМИ ТА СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ ГУМОРУ У ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРАХ: ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЯ МОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ.

Затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» № 1164/с від 13.10.2025.

Розділ	Зміст	Термін виконання
Розділ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ГУМОРУ ТА ЙОГО ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ	13.10.25
Розділ 2	ПРИЙОМИ ТА СТРАТЕГІЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ПЕРЕКЛАДУ	07.11.25
Розділ 3	ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ГУМОРИСТИЧНИХ ФІГУР АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНИХ ТЕКСТІВ	30.11.25

Завдання видано

_____
(підпис керівника)

Савіна Ю.О.
(прізвище, ініціали)

Дата видачі 05.06.25

Дата подання до екзаменаційної комісії 18.12.25

Прийнято до виконання

_____
(підпис студента)

Личковська В.В
(прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 49с., 60 джерел

Об'єкт дослідження: англomовні художні твори Чарльза Діккенса, Вільяма Теккерея та К. Джерома.

Предмет дослідження: особливості перекладу гумористичних засобів та стилістичних фігур англomовних художніх текстів.

Мета кваліфікаційної роботи: проаналізувати актуальні прийоми перекладу гумору в англomовних літературних творах Ч. Діккенса, В. Теккерея та К. Джерома й визначити ефективні стратегії відтворення гумористичних фігур українською мовою.

Методи дослідження: застосовано зіставний та описовий методи для визначення спільних і відмінних рис у структурі гумористичних конструкцій англійської та української мов; метод компонентного аналізу — для встановлення якісної та кількісної репрезентації лексичних одиниць, що утворюють комічний ефект.

У **теоретичній частині** обґрунтовано актуальність проблеми перекладу гумору, окреслено визначення гумору в літературних творах, розглянуто засоби створення комічного ефекту в англomовному літературному просторі та визначено стратегії й прийоми літературного перекладу як способи адаптації гумористичного змісту.

У **практичній частині** проаналізовано художні твори Ч. Діккенса, В. Теккерея та К. Джерома. Визначено мовно-стилістичні засоби творення гумору, досліджено особливості відтворення гумористичних фігур українською мовою, охарактеризовано вибір перекладацьких стратегій і прийомів, що забезпечують адекватність передачі комічного ефекту.

Наукова новизна полягає в тому, що в роботі вперше зіставлено фрагменти картин світу крізь призму англійського та українського літературного гумору в контексті перекладу, а також систематизовано лінгвістичні засоби, за допомогою яких реалізується гумор у творах зазначених авторів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання матеріалів дослідження в навчальних дисциплінах зі стилістики, лінгвістики тексту, перекладознавства, а також у практичній діяльності перекладачів художньої літератури.

Ключові слова: ГУМОР, ЛІТЕРАТУРНИЙ ТЕКСТ, КОМІЧНИЙ ЕФЕКТ, ПЕРЕКЛАД ГУМОРУ, ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТРАТЕГІЇ, СТИЛІСТИЧНІ ФІГУРИ, АДАПТАЦІЯ, АНГЛОМОВНА ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА.

SUMMARY

Diploma paper: __49_ pp., _60_ sources.

Object of the study: English-language literary works by Charles Dickens, William Thackeray and Jerome K. Jerome.

Subject of the study: the peculiarities of translating humorous devices and stylistic figures in English literary texts.

The aim of the qualification paper is to analyse relevant techniques of translating humour in English literary works by Charles Dickens, William Thackeray and Jerome K. Jerome, and to determine effective strategies for rendering humorous figures into Ukrainian.

Research methods include the comparative and descriptive methods used to identify common and distinctive features in the structure of humorous constructions in English and Ukrainian; the method of componential analysis used to establish the qualitative and quantitative representation of lexical units that create comic effect.

The **theoretical part** substantiates the relevance of translating humour, outlines definitions of humour in literary works, examines the means of creating comic effect in the English-speaking literary space, and defines translation strategies and techniques as ways of adapting humorous content.

The **practical part** analyses literary works by Charles Dickens, William Thackeray and Jerome K. Jerome. It identifies the linguistic and stylistic means of creating humour, investigates the specifics of rendering humorous figures into Ukrainian, and characterizes the choice of translation strategies and techniques that ensure an adequate transfer of the comic effect.

The scientific novelty lies in the fact that the study is the first to compare fragments of worldviews through the prism of English and Ukrainian literary humour in the context of translation, as well as to systematise the linguistic devices through which humour is represented in the works of the selected authors.

The practical significance of the results is that the materials of the study can be used in courses in stylistics, text linguistics and translation studies, as well as in the practical work of translators of literary texts.

Key words: HUMOUR, LITERARY TEXT, COMIC EFFECT, TRANSLATION OF HUMOUR, TRANSLATION STRATEGIES, STYLISTIC FIGURES, ADAPTATION, ENGLISH-LANGUAGE FICTION.

Зміст

Вступ	8
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ГУМОРУ ТА ЙОГО ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ.....	12
1.1. Гумор в літературних творах.....	12
1.2. Засоби створення ефекту комічного в англomовному літературному просторі	16
Висновки до розділу I.....	23
РОЗДІЛ II. ПРИЙОМИ ТА СТРАТЕГІЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ПЕРЕКЛАДУ	25
2.1. Стратегії в перекладі як шлях адаптації літературного тексту.....	25
2.1.1. Адаптація як стратегія перекладу гумору у художніх творах	26
2.1.2. Стратегія збереження авторського стилю через адаптацію.....	28
2.2. Прийоми літературного перекладу як шляхи реалізації перекладацької стратегії.....	30
2.2.1. Лексико-семантичні прийоми у відтворенні гумористичних ефектів мовної гри.....	32
2.2.2. Стилистично-прагматичні стратегії відтворення гумору в художньому перекладі.....	33
2.2.3. Культурологічні прийоми перекладу для передачі реалій, алюзій та культурно маркованих елементів гумору	35
2.2.4. Текстові прийоми відтворення структурної організації та композиційних особливостей гумористичного тексту.....	35
Висновки до розділу II.....	37
РОЗДІЛ III. ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ГУМОРИСТИЧНИХ ФІГУР АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ.....	39
Висновки до розділу III	41
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45

Вступ

Стилістична рівноцінність текстів оригіналу і перекладу створюється внаслідок збігу безлічі окремих висловлювань, стилістично еквівалентних один одному. В цьому випадку адекватність перекладу художніх текстів з гумористичним складником не вичерпується точною передачею їх змісту, виникає необхідність передачі внутрішньої форми і національної специфіки. Виникає також питання відтворення і передачі всієї парадигми смислів і інтерпретацій, передачі стилістичних категорій експресивності і емотивності присутніх у тексті оригіналу.

Наявна ціла низка способів перекладу. Однак реальний процес перекладу не зводиться до пошуку еквівалентних мовних відповідників, а є складним процесом, в якому крім власної майстерності перекладача грають роль також замовник перекладу і низка культурних знань читача, на які спирається перекладач, і характер взаємовідносин культур, які контактують.

Гумор у художній літературі є складним, багат шаровим феноменом, який поєднує мовні, культурні, прагматичні та жанрові аспекти, тому його переклад постає одним із найскладніших завдань у сфері літературної трансляції. У сучасному міжкультурному просторі, де художні тексти активно циркулюють між мовами та культурами, питання адекватної передачі гумористичних елементів набуває особливої важливості.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю системного осмислення мовних механізмів створення гумору та способів їх відтворення у перекладі з урахуванням культурних, стилістичних і жанрових особливостей первотвору.

По-перше, у світлі зростання інтересу до порівняльних досліджень та перекладознавства загалом, проблема перекладу гумору постає як ключовий критерій професійної компетентності перекладача. Гумористичні фігури – каламбури, парадокси, іронія, сатиричні перебільшення, мовна гра – є елементами, що часто спираються на глибокі культурні алюзії, фонові знання та приховані асоціативні зв'язки. Їхня невдала інтерпретація або буквальне

відтворення може призвести до суттєвих смислових втрат, зниження комічного ефекту та порушення авторського стилю. Саме тому дослідження лінгвістичних прийомів і стратегій перекладу гумору є необхідною передумовою для вдосконалення перекладацької практики.

По-друге, жанрово-стилістична різноманітність літератури – від сатиричних романів до жанру есе, від комедійних новел до елементів гумору в серйозних текстах – потребує диференційованого підходу до перекладу. Для кожного жанру характерні специфічні механізми створення гумористичного ефекту, тому стратегія перекладу повинна враховувати жанрову природу тексту та стилістичні особливості автора. У цьому контексті значущим стає аналіз адаптаційних стратегій, які дозволяють зберегти не лише смисл, а й емоційний, культурний та стилістичний імпульс оригіналу.

По-третє, у сучасному інформаційному середовищі, де культурні контакти посилюються, а читачі стають чутливішими до культурної автентичності та стилістичної точності, переклад гумору відіграє важливу роль у медіації міжкультурного діалогу. Адекватний переклад гумору сприяє глибшому сприйняттю літературного твору, формує у читача довіру до перекладу та розширює його інтерпретаційні можливості. Відтак, тема дослідження є актуальною не лише у теоретичній площині, але й у практичному вимірі – для літературних перекладачів, редакторів, викладачів перекладознавства та дослідників міжкультурної комунікації.

По-четверте, попри значну кількість досліджень, присвячених перекладу гумору, багато питань залишаються дискусійними, зокрема щодо доцільності використання компенсації, ступеня адаптації мовної гри, меж інтерпретації та дозволеного відхилення від тексту оригіналу. Відсутність усталеної класифікації перекладацьких стратегій та прийомів у сфері гумористичних текстів, а також потреба у комплексному аналізі жанрових та стилістичних викликів додатково підсилюють актуальність запропонованого дослідження.

Отже, обрана тема є актуальною завдяки своїй міждисциплінарності, практичній значущості та теоретичній цінності. Її опрацювання сприятиме

глибшому розумінню механізмів творення гумору та шляхів їх адекватної передачі у перекладі, що становить важливий внесок у розвиток сучасного перекладознавства, стилістики та лінгвістики тексту.

Метою нашого дослідження є аналіз актуальних прийомів перекладу гумору в англomовних літературних творах Чарльза Діккенса, Вільяма Теккерера та К. Джерома.

Для досягнення поставленої мети в дослідженні ставляться і вирішуються такі **завдання**:

- 1) проаналізувати визначення гумору в літературних творах;
- 2) з'ясувати засоби створення ефекту комічного в англomовному літературному просторі;
- 3) визначити стратегування в перекладі як шлях адаптації літературного тексту;
- 4) окреслити прийоми літературного перекладу як шляхи реалізації стратегії;
- 5) визначити лінгвістичні засоби перекладу гумористичних фігур англomовних художніх текстів.

Об'єктом дослідження постали англomовні художні твори Чарльза Діккенса, Вільяма Теккерера та К. Джерома. Обрано саме цих авторів тому, що вони є майстрами літературного англійського гумору.

Предметом дослідження є особливості перекладу гумористичних засобів загалом і стилістичних фігур зокрема.

Мета роботи і завдання визначають вибір загальнонаукових **методів дослідження**. Основними, використовуваними в цій праці, є зіставний та описовий методи. Зіставний метод дає змогу з'ясувати спільні й відмінні риси в семантиці та формі гумористичних структур англійської та української мов. Метод компонентного аналізу сприяє встановленню кількісного та якісного контенту досліджуваних одиниць.

Матеріалом дослідження постають художні англomовні твори, зокрема Dickens, C. *Oliver Twist*, Jerome, J. K. *Three Men in a Boat*, Thackeray, W. M. *Vanity*

Fair.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі вперше зіставлено фрагменти картин світу крізь призму англійського та українського літературного гумору в контексті перекладу.

Теоретичне значення дослідження втілено у можливості використання низки висновків у стилістичних та перекладацьких студіях.

Практичне значення полягає в залученні матеріалу роботи до навчальних дисциплін лінгвістичного та прикладного – перекладознавчого – циклів для студентів-філологів вищих навчальних закладів.

Логіка дослідження зумовила **структуру** магістерської роботи: вона складається зі Вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел.

У **Вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми, сформульовано цілі та завдання дослідження, об'єкт та предмет дослідження.

Перший розділ «ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ГУМОРУ ТА ЙОГО ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ» надає загальне уявлення про гумор як складник стилістичного й культурологічного поля англійських творів.

Зміст **другого розділу** «ПРИЙОМИ ТА СТРАТЕГІЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ПЕРЕКЛАДУ» висвітлює шляхи перекладу гумористичного.

Третій розділ «ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ГУМОРИСТИЧНИХ ФІГУР АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ» розкриває особливості засобів перекладу досліджуваного феномену.

Висновки підсумовують результати дослідження.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ГУМОРУ ТА ЙОГО ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

1.1. Гумор в літературних творах

Створення комічного ефекту в літературному дискурсі завжди було актуальним, адже через сміх автори по-своєму осмислюють болючі й суперечливі явища дійсності. Гумор у цьому контексті постає одним із провідних способів утілення комічного, який дозволяє поєднати критику й емпатію та водночас уникнути відвертого викривального пафосу, притаманного сатири [4; 17].

На відміну від сатири, що спрямована передусім на гостре викриття й засудження, гумор зберігає співчутливе, «тепле» ставлення до людських слабкостей. Він може проявлятися через іронію, м'яке перебільшення, гру контрастів чи побудову комічних ситуацій, часто пов'язаних із ефектом «сміху крізь сльози», коли сміх і співпереживання співіснують в одному емоційному полі [4]. Саме ця двоїстість – одночасне усвідомлення недосконалості світу й здатність не озлобитися – є однією з ключових рис гумористичного світосприйняття.

Гумор у художньому тексті легко впізнати за кількома стійкими ознаками. По-перше, він підтримує емпатичну тональність навіть тоді, коли автор висміює певні поведінкові моделі або життєві установки. По-друге, створює ефект «сміху крізь сльози», коли комічне підкреслює трагічне, але не нівелює його. По-третє, активно спирається на іронію, гіперболу, парадокс чи абсурд, завдяки чому буденні ситуації набувають несподіваного ракурсу. Нарешті, гумор полегшує сприйняття серйозних тем, робить їх доступнішими для широкої аудиторії, водночас не спрощуючи їхнього змісту [15; 32].

Гумористичний літературний дискурс зазвичай вирізняється легкою, часто грайливою манерою викладу, схильністю до сюрпризу та раптових сюжетних поворотів, що підсилюють комічний ефект. У таких текстах нерідко з'являються яскраві, дещо ексцентричні персонажі, чії мовні й поведінкові особливості

безпосередньо формують комічне звучання твору. Водночас за розважальною функцією нерідко приховується виразний потенціал соціальної й культурної критики: через сміх автор порушує питання моралі, влади, нерівності, колективних ілюзій [6; 13; 37].

У найзагальнішому вигляді гумор у літературі можна визначити як словесний вислів або художньо організовану подію, в основі яких лежить обман очікувань – розрив між прогнозованим і фактичним перебігом подій або між прямим і прихованим смислом. Оскільки почуття гумору є індивідуальним, не існує універсальної формули комічного: вислів, що викликає сміх у одного читача, може залишити байдужим іншого. Проте мовні засоби, що реалізують гумористичний ефект, у різних культурах часто ґрунтуються на подібних механізмах – полісемії, нестандартних поєднаннях лексем, порушенні звичних жанрових чи стилістичних очікувань [4; 21; 57].

До вербальних засобів, які особливо часто забезпечують гумористичний ефект у художньому тексті, належать гіпербола й літота, порівняння, антитеза, оксюморон, неочевидні метафори та метонімії, а також гра фразеологізмами. Ці прийоми зазвичай спираються на багатозначність (полісемію), омонімію, антонімію, особливості сполучуваності слів, а також на інтертекстуальні й культурні асоціації читача [4; 21; 29].

Поняття «гумор» має тривалу історію. У європейські традиції воно входить через латинське *humor* – «волога», пов'язане з середньовічним ученням про «чотири рідини» організму, що визначають темперамент людини. Згодом лексема *humour* / *humor* набуває значення «настрій» (у французькій традиції – часто зі знаком мінус, у німецькій – переважно зі знаком плюс) і вже пізніше – специфічного літературно-естетичного феномена, тісно пов'язаного насамперед із англійською культурою [36; 43; 56].

Філософські підходи до гумору зазвичай розглядають його як особливий тип світогляду. На протигагу романтичному світовідчуттю, що тяжіє до втечі в ідеальне, гумор спускається з «висот ідеалу» до конкретної, часто недосконалої повсякденності, але не для того, щоб її знецінити, а щоб примирити ідеальне й

реальне за допомогою тихої, часом сумної усмішки. На відміну від сатири, яка акцентує провину й вимагає покарання, гумор схильний до співчуття, вибачливості та прагне зберегти людське обличчя навіть за умов конфлікту між ідеалом і дійсністю [37; 56].

Власне комічне, гумор і сатира розрізняються насамперед за типом авторського ставлення до об'єкта зображення. Комічне фіксує «відхилення від норми» загалом; сатира різко засуджує, демонструючи негативне ставлення й прагнучи викликати у реципієнта почуття обурення. Гумор же, зберігаючи критичність, не руйнує емоційного зв'язку з персонажем або явищем, дозволяючи читачеві одночасно сміятися й співпереживати [4; 18; 21]. Саме тому гумор нерідко описують як «піднесене в комічному» – форму, де контраст між ідеалом і реальністю не скасовується, але й не доводиться до трагічного розриву.

В англомовній дослідницькій традиції виокремлюють гумор настрою, гумор зображення та гумор характеру, а також розрізняють оптимістичні, більш «темні» та іронічно-примирені його модифікації [30; 37]. Англійська література XVIII–XIX ст. (Л. Стерн, Ч. Діккенс та ін.) закріплює за гумором статус особливої художньої моделі бачення світу, де поєднуються соціальна критика, філософські роздуми й глибоко людське співчуття [36; 52; 59].

Сучасні лінгвокультурологічні студії наголошують: комічне й гумор є об'єктом не лише естетики, а й власне лінгвокультурології, оскільки через них у мові відбиваються цінності конкретної культури, її стереотипи та способи інтерпретації реальності [2; 4; 7]. Гумор виконує важливу ідентифікаційну функцію: він сприяє внутрішньогруповій згуртованості, сигналізує «своїм» про спільний культурний досвід і водночас виявляє межі «чужого». Саме тому національний гумор – гумор, зрозумілий більшості представників певної культури, – розглядають як окрему концептуальну категорію, тісно пов'язану з етнічними стереотипами, історичною пам'яттю та соціальними уявленнями [2; 7; 18].

Етнічний гумор, який ґрунтується на жартах про «інших», демонструє не лише ієрархії цінностей, а й механізми дистанціювання та самоіронії. Водночас

він виявляє спільні універсальні механізми комічного (протиставлення «свій / чужий», перебільшення певних рис, гра зі стереотипами) і локальні культурні коди, що втілюють специфіку певної національної традиції [2; 7].

Часто гумористичний ефект формується через поєднання різноманітних стилістичних і мовних засобів. Виразні засоби мови – фонетичні, морфологічні, лексичні, фразеологічні, словотворчі та синтаксичні форми – у художньому тексті набувають експресивної функції, посилюючи логічну або емоційну напругу висловлювання. Стилiстичний прийом у такому випадку постає як свідоме посилення певної типової структурної чи семантичної риси мовної одиниці, що досягає узагальнення й типізації [11; 29; 48].

У межах рівневого підходу виділяють фонетичні, лексичні та синтаксичні виражальні засоби й стилістичні прийоми, а серед лексичних – метафору, гіперболу, літоту, метонімію, синекдоху, антонімасію, іронію, персоніфікацію, алегорію, перифраз, епітет тощо [11; 29; 48]. Баррі Блейк, зокрема, наголошує на ролі складних слів, блендингу, префіксальних і суфіксальних моделей, евфемізмів і каламбурів у конструюванні комічного ефекту [29]. Додатково гумор може виникати завдяки навмисному порушенню граматичних норм – помилковому вибору частини мови, пропуску важливих синтаксичних компонентів, порушенню узгодження тощо [21; 29].

Отже, у процесі комічної актуалізації дійсності виявляються національно-культурні особливості, що закодовані в мовних засобах. Кожна нація впродовж своєї історії вибудовує власну модель гумору й власний «профіль смішного», а загальна мовна картина гумору формується з менталітету, способів мислення, типових сценаріїв інтерпретації світу [2; 7; 38]. Ці параметри перекладачеві необхідно знати й враховувати, особливо в ситуаціях міжкультурної комунікації, пов'язаних з передаванням гумористичних текстів. Як слушно зауважує З. Брацило, «в рамках окремо взятої культури історично і культурно закладено те, що видається смішним» [7, с. 20], тому для розуміння чужомовного гумору потрібне не лише знання мови, а й орієнтація в ціннісній картині світу відповідної культури.

1.2. Засоби створення ефекту комічного в англomовному літературному просторі

Люди різного віку та культур реагують на гумор. Більшість з них здатні відчувати гумор, тобто сміятися або посміхатися чомусь смішному і тому вважається, що вони мають почуття гумору. Значимість сміху для літератури, мистецтва та культури є неоціненним. На ранніх етапах історії людства сміх найбільш яскраво виявляв себе як масовий, був невід'ємною частиною святкових ритуалів. Невербальні форми спілкування, наприклад музика або образотворче мистецтво, також можуть бути гумористичні.

Гумор, безперечно, присутній і в літературі. Іноді це дотепне жартування персонажів, іноді сама характеристика або іронічні, абсурдні події, які додають у твір гумористичні ноти. У літературному творі гумор виконує багато функцій. Він викликає інтерес у читачів, підтримує їхню увагу, допомагає їм встановити зв'язок з персонажами, підкреслює і пов'язує ідеї та допомагає читачам уявити собі ситуацію. У літературі гумор – це інструмент, який змушує аудиторію сміятися або викликає веселощі чи сміх. Його мета – зламати монотонність, нудьгу і нудність, розслабити нерви читача.

За допомогою цього інструменту письменники також можуть покращити якість своїх творів, доставивши задоволення аудиторії. Крім того, як було зазначено у попередньому підрозділі, найбільш домінують функцією гумору є створення несподіванки, яка не тільки покращує якість, а й покращує стиль літературного твору, що запам'ятовується. Гумор – це, по суті, кінцевий продукт, а не сам засіб. Письменник використовує різні прийоми, інструменти, слова та речення, щоб виявити нові та кумедні сторони життя. Зазвичай виділяють такі основні зображально-виразні засоби, що створюють гумор: алегорія, гіпербола, фарс, сарказм, іронія, каламбур, літота, антитеза, оксюморон.

Однак національний гумор має певні особливості. Свої специфічні особливості має і англійський гумор, який став сприйматися як національна риса англійського характеру. Острівний спосіб життя, насичена найчастіше кривавими подіями історія острова та кліматичні умови вплинули на формування менталітету сучасного мешканця Великої Британії.

В англійському характері втілилися риси багатьох народів, які так чи інакше впливали на життя британців протягом багатьох століть. Допитливість і холодна від дива, стриманість у словах і в емоціях, трепетне ставлення до сімейного вогнища і холодність у вихованні дітей, практичність у справах і любов до всього живого. У відношенні до себе, як і до всього світу, англійцям властива іронічність, сміятися з себе і з інших їм цілком природно. Ця властивість англійців культивувалося століттями, вважаючись найважливішим достоїнством людини.

Якнайкраще англійський характер і його похідна – англійський гумор – визначаються англійським же словом «understatement»: стриманістю, недомовленістю, підтекстом, про що писав у своїй книжці «Як бути іноземцем», в цьому став класичним «шляху водієві» по англійським, досить своє образним, звичаям. Джордж Мікеш: «Іноземці мають душу. В англійців замість душі – підтекст».

Британці взагалі мають особливу здатність говорити дивні речі з усією серйозністю. Про цей особливий подарунок нації свідчать твори класиків англійської літератури: Шекспіра, Байрона, Теккерея, Оскара Уайльда, Джерома К. Джерома, Олдоса Хакслі та ін Віртуозне володіння англійською мовою, багатство і краса мови, тонкий гумор Джорджа Бернарда Шоу. Його п'єса «Пігмаліон» посідає одне з найвизначніших місць у світовій драматургії за оригінальністю та художньою витонченістю. За допомогою занять англійською мовою з професором Хіггінсом головна героїня Еліза Дуліттл з «явно грубої та немитої особи» перетворюється на освічену та витончену жінку із завищеною самооцінкою.

Епізод першої появи Елізи в салоні матері Хігінса сповнений гумору та іронії. Елізі дозволено говорити тільки про погоду та здоров'я: *"The rain in Spain stays mainly in the plain. Hurricanes hardly ever happen in Har row and Hampshire. How kind of you to let me come!"* – «Дощ в Іспанії йде в основному на рівнині. Урагани майже ніколи не трапляються в Харроу та Хемпширі. Як мило з вашого боку, що ви дозволили мені прийти!» [20]

Але в пориві захопленості бесідою, вона докладно розповідає суспільству про свою тітку, яку «укокошили за її солом'яний капелюшок, і який хтось спер» [20]. Цей новий стиль бесіди викликає захоплення гостей салону.

Гострі, образні, оригінальні висловлювання Б. Шоу міцно увійшли в англійську мову і стали афоризмами: *"There are two tragedies in life. One is not to get your heart's desire. The is is to get it"*. – У житті буває лише дві трагедії: одна – позбутися коханої, інша – знайти його; *"My way of joking is to tell the truth. It is the funniest joke у світі"*. – «Мій спосіб жартувати – це казати правду». [20; 50]

Оскар Уайльд відкрив для себе невичерпне джерело дотепності у викручуванні ідей навиворіт:

Висловлювання Оскара Уайльда також стали відомими афоризмами: *A man cannot be too careful in the choice of his enemies.* – Людина не може бути надто обережною у виборі своїх ворогів. *There is only one thing in the world that is worse than being talked about that is not being talked about.* – Є одна річ у світі, яка може бути гіршою від того, коли про тебе кажуть – це коли про тебе не говорять. *Experience is name people give to ix mistakes.* – Досвід – це назва, яку люди дають своїм помилкам [60].

Отже, з наведеного можна зробити висновок, що англійська література має глибокі і тривалі традиції гумору. Майже всі великі англійські письменники та поети, так чи інакше, мали справу з гумором. Особливість англійської гумористичної літератури у тому, що вона полягає в традиціях народного сміху і збагачується ними. Іронія і глузування, м'який гумор і комічність побутових ситуацій – все це тісно переплітається у творах англійської літератури,

відбиваючи особливий колір англійської лінгвокультури та ставлення до життя самих британців.

Виходячи з національно-специфічних особливостей англійців, виділяють види гумору, найбільш характерні для англійської мовної культури, які включають в поняття «англійський гумор». До них відносяться: применшення (understatement), перебільшення (overstatement), самоіронія (self-deprecation), абсурд і наївні форми смішного (лічилки, лімерики), похмурий гумор (grim humour).

Тому, багатий матеріал для дослідження комічного у ХХ столітті дає тогочасна англійська література. У ній майстерно використовується увесь спектр можливостей комічного, пов'язаний насамперед з іронією, пародією, гротеском, що можуть мати як гостросатиричне, так і гумористичне забарвлення. Яскраво виявляє себе комічне в англійській соціально-філософській фантастиці, породжуючи жанр так званих антиутопій. Переважною формою комічного у творах Дж. Уіндема та У. Голдінга стає гротеск, що дозволяє широко використовувати гру на фантастичних поєднаннях, балансуванні на межі можливого і неможливого. Відображаючи проникнення елементів трагічного в естетику комічного, гротеск тут створюється не за рахунок тілесного, матеріального зображення, а за рахунок контрасту між уявленням про утопічний ідеал та реальною постаттю стандартизованої людини, уявленнями про творче натхнення та відтворенням автоматизованого художнього процесу, оптимістичною вірою у прогрес людства і в той же час морально-фізичною деградацією людини. Фантастичні міфи в інтерпретації англійських «антиутопістів» приймають іронічну форму, віддзеркалюючи характерні тенденції художнього мислення сучасності.

Відомий чеський письменник Карел Чапек відзначав, що *«англійці неймовірно серйозні, солідні і поважні, але раптом щось спалахне, вони скажуть що-небудь дуже смішне, іскристе гумором, і тут же знову стануть солідними, як старе шкіряне крісло»* [7].

Вони охоче сміються і над собою, і над іншими. Ця властивість в Англії культивувалося століттями, зважаючи найважливішим гідність людини. Автори старовинних англійських книг про хороші манери наполягають на тому, що почуття гумору можна і потрібно виховувати; людина без почуття гумору далека від досконалості. Гумор переслідує англійця всюди: в телевізійних і радіо передачах, в книгах, в періодичній пресі і в повсякденному житті. Носіями англійської мови він вже не відчувається так гостро, як іноземцями, адже це їх своєрідний спосіб мислення. Напевно, ні в одній країні так не вміють сміятися над собою, як в Англії. Тут для гумору немає перешкод, англійці сміються над усім, що може викликати посмішку, в тому числі і над тим, що споконвіку вважалося священним: над сильними світу цього, над урядом і навіть над членами королівської сім'ї.

Щодо засобів реалізації комічного, потрібно зауважити, що простежується авторська іронія з приводу рутини і звичок персонажів, що викликає привід посміятися: *“Welch went on talking, his own face the perfect audience for his talk, laughing at its jokes, reflecting its puzzlement or earnestness, responding with tightened lips and narrowed eyes to its more important points [24, 178]. “Dixon had been expecting a silverbells laugh from Margaret to follow this remark, but it was still hard to bear when it came. At that moment Maconochie arrived with the drinks Gore-Urquhart had ordered. To Dixon's surprise and delight, the beer was in pint glasses and, after waiting for Gore-Urquhart's 'Find me some cigarettes, laddie,' to Maconochie, he leaned forward and said: 'How on earth did you manage to get pints? I haven't seen anything but halves in here the whole evening. I thought it must be a rule of the place. They wouldn't give me pints when I asked for them. How on earth did you get round it?’ [24, 110].*

3. Браціло зазначає: «Один з найбільш чудових способів, завдяки якому Еміс досягає чистої комедії – це використання розповіді від третьої особи з привілейованим доступом до розуму свого головного героя Джима Діксона. Через роман ми маємо доступ до: його думок і сприйняття; шаленості його емоцій; суджень, які він висловлює щодо оточуючих; паралельної реальності, яка

розгортається в його голові, коли він стикається з ситуацією, яку він би швидше хотів уникнути. Ця свобода дозволяє детально описувати екстремальні ситуації» [7, с. 41-42]. Якби ми не були у царині уяви, було б важко виправдати такі сцени, як подвійне вбивство водіїв автобусів: *“Making a lot of noise, a farm tractor was laboriously pulling, at right angles across the road, something that looked like the springs of a giant’s bed, caked in places with earth and decked with ribbon-like grasses Dixon thought he really would have to run downstairs and knife the drivers of both vehicles; what next? what next? What actually would be next a masked hold-up, a smash, floods, a burst tyre, an electric storm with falling trees and meteorites, a diversion, a low-level attack by Communist an craft, sheep, the driver stung by a hornet. He’d choose the last of these, if consulted Hawking its gears, the bus crept on, while every few yards troupes of old men waited to make their quivering way aboard”* [24, p. 244].

К. Еміс також використовує стримане висловлювання (применшення), щоб передати сухий британський гумор та описати повне завершення кар’єри головного героя. Після згубної лекції Джима, Мічі запитує його: *“Been a row about it, I suppose? Or haven't they had time to get around to it yet? Oh yes, 45 they've had time. Bad row, was it? Well yes, as these things go. I've got the push”* [24, p. 231].

Приділяючи увагу реченню довше ніж потрібно, автор використовує складні та потужні слова, а саме епітети (“savage”, “obliterate”, “impelled”) та додаючи барвисті деталі (“especially above middle C”). В прикладі чорного гумору, автор майстерно додає метафору для опису цього уривку тексту: *“Dixon stared about him while Welch looked thoroughly for his keys. An ill-kept lawn ran down in front of them to a row of amputated railings, beyond which was College Road and the town cemetery, a conjunction responsible for some popular local jokes. Lecturers were fond of lauding to their students the comparative receptivity to facts of the Honours class over the road’, while the parallel between the occupations of graveyard attendant and custodian of learning was one which often suggested itself to others besides the students.”*

Одним із прикладів цього фізичного типу комедії є вражаюче порівняння безлічі облич Діксона: обличчя марсіанських загарбників, ескімоське обличчя, обличчя пострілу в спину, обличчя сексуального життя в Стародавньому Римі. Деякі докладно описані в романі, а інші – подані самотійно.

З метою більш точного розкриття героїв і змісту твору автор також використовує порівняння. Коли Маргарет розповідає про візит Джима, після її одужання, вона описує його зовнішність наступним чином: *“You looked as if you’d been watching some frightful gruesome operation, white as a sheet and all holloweyed*” [24, p. 19].

В аналізованому романі, антитеза, є одною з найбільш частих по вживанню лексичних засобів вираження іронії: *“He was roughly humanoid in appearance except for the extra head and third arm”* [23, p. 42]. Крім антитези, прикладом лексичних засобів вираження іронії може служити використання власних назв: *“Oh don't give me none more of that Old Janx Spirit; No, don't you give me none more of that Old Janx Spirit; For my head will fly, my tongue will lie, my eyes will fry and I may die; Won't you pour me one more of that sinful Old Janx Spirit”* [23, p. 16].

Наступним синтаксичним засобом вираження іронії є повтори: *“Listen,” she said, “we picked up those couple of guys...” “What couple of guys?” “The couple of guys we picked up.” “Oh, yeah,” said Zaphod, “those couple of guys.”* [23, p. 38]. Слід зазначити, що найчастіше зустрічаються стилістичні засоби вираження іронії в романі. Дуглас Адамс віддав свою перевагу: гіперболам, літотам, парадоксальним сполученням, епітетам і уособленням. У цьому прикладі, гіпербола виявляє комізм зображуваного предмета і підкреслює безглуздість цього судження. Автор розповідає про рушник, як про найнеобхідніший і найважливіший предмет для людини: *“A towel, it says, is about the most massively useful thing an interstellar hitch hiker can have”* [23, p. 28]. Літота є засобом створення комічного образу. Автор висміює персонажів, які не могли подолати всього 4 роки і потрапити на Альфу Центавру: *“What do you mean you've never been to Alpha Centauri? For heaven's sake mankind, it's only four light years away you know. I'm sorry, but if you can't be bothered to take an interest in local affairs*

that's your own lookout" [23, p. 37]. Наступним стилістичним засобом вираження іронії є уособлення. За допомогою уособлення був створений яскравий образ. Представивши описане, у читача з'явиться посмішка на обличчі, що говорить про комічності: *"When the first rays of the bright young Vogsol sun had shone across them that morning, it was as if the forces of evolution had simply given up on them there and then, had turned aside in disgust and written them off as an ugly and unfortunate mistake"* [23, p. 47].

Один з найбільш вживаних засобів виразності є епітет. У даних прикладах епітети створюють образність і додаткову емоційну характеристику. Так само, вони надають ситуації комічність, так як насправді ці прикметники використовуються в переносному значенні: *"Oh yes sir, so you said," said the barman, looking over his glasses this time at Arthur. "Lucky escape for Arsenal if it did"* [23, p. 24].

Використана метафоричність в тексті призводить до того, що стиль твору стає більш піднесеним. Метафори забарвлюють комедійні ситуації та додають більш яскравий окрас речення в цілому: *"This ships hung in the air, much in the same way that bricks don't"* [23, p. 35]; *"His voice took on the quality of a cat snagging brushed nylon"* [23, p. 69]. Порівняння є актуальним засобом для створення гумору. Адамс використовує широке коло образів порівняння: *"He snatched it from Arthur who was still holding it as if it was a two – week – dead lark and pulled it out of its cover"* [23, p. 53]; *"It invariably produces a concoction that is almost, but not quite entirely unlike tea"* [23, p. 128]; *"They have as much sex appeal as a road accident"* [23, p. 59].

Отже, можна зробити висновок про найосновніші мовно-стилістичні інструменти створення гумористичного ефекту в літературному дискурсі, з-поміж яких виділяємо метафору, метонімію, гіперболу, порівняння, епітет, літоту тощо. Всі ці засоби, у свою чергу, сформовано на тлі таких мовних явищ, як: багатозначність (полісемія), антонімія, омонімія тощо.

Висновки до розділу I

У першому розділі було розглянуто теоретичні засади вивчення гумору в художніх творах та окреслено його основні лінгвістичні й культурологічні характеристики.

Гумор визначено як вид комічного, що ґрунтується на доброзичливому, емпатичному ставленні до зображуваних недоліків і суперечностей. На відміну від сатири, яка має виразні викривальні інтенції, гумор не руйнує образ, а дозволяє поєднати критику з співчуттям.

Встановлено, що гумор у літературі реалізується через низку мовних засобів (іронію, гіперболу, порівняння, оксюморон, каламбур, словотвірну гру тощо). Виконує одночасно розважальну й пізнавальну функції, а також може слугувати важливим елементом авторського стилю та засобом відображення національної ментальності.

Проаналізовано специфіку англomовного гумору, зокрема такі характерні риси, як применшення, самоіронія, тяжіння до підтексту й парадоксальних поєднань. Зазначено, що гумор нерозривно пов'язаний із культурними цінностями, стереотипами й нормами комунікативної поведінки, що зумовлює його національну специфіку й ускладнює іншомовне сприйняття.

Зроблено висновок, що для подальшого аналізу перекладацьких стратегій необхідно враховувати як мовну природу гумористичних засобів, так і їх культурно-історичний контекст. Це стане теоретичним підґрунтям для дослідження особливостей перекладу гумору в англomовних художніх творах у наступних розділах роботи.

РОЗДІЛ II. ПРИЙОМИ ТА СТРАТЕГІЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ПЕРЕКЛАДУ

2.1. Стратегії в перекладі як шлях адаптації літературного тексту

Поняття стратегування у перекладознавстві посідає провідне місце в сучасних дискусіях про взаємодію вихідного й цільового текстів, адже будь-який переклад є не просто відтворенням форми або змісту, а складним когнітивно-комунікативним процесом, що передбачає ухвалення рішень у динамічних і часто непередбачуваних умовах. Під стратегією перекладу зазвичай розуміють свідомий або частково інтуїтивний вибір принципів, процедур та прийомів, спрямованих на досягнення оптимального результату – тобто такого тексту, який максимально відповідає функції оригіналу й водночас відповідає культурним та читацьким очікуванням аудиторії мови перекладу.

У сфері художнього перекладу стратегування набуває ще більшої ваги, адже перекладач зіштовхується з багатошаровою структурою художньої комунікації. Літературний текст містить стилістично марковані елементи, культурно специфічні реалії, індивідуальний ритм мовлення автора, особливості мовної картини світу, образність, інтонацію, імпліцитність і прагматичний настрій. Усе це потребує не механічного перенесення, а ретельно продуманого процесу адаптації. Саме стратегування допомагає перекладачеві не лише вирішувати локальні задачі (передача окремої метафори чи каламбуру), а й підтримувати цілісність і стилістичну єдність перекладеного твору.

Застосування стратегій у перекладі є особливо важливим при роботі з англomовними літературними текстами XIX – початку XX століття, оскільки вони містять складні форми гумору, розгорнуті соціальні алюзії, іронічну оповідь, культурні ремінісценції та архаїчні мовні конструкції. Аналіз творів Чарльза Діккенса, Вільяма Теккерея та Джерома К. Джерома дає можливість продемонструвати, що стратегічні рішення перекладача значною мірою визначають успіх або неуспіх розуміння гумористичних фігур, адже ці автори використовують різні типи комізму та різні механізми мовної гри.

У перекладознавстві стратегія розглядається як макрорівневий вибір, на відміну від тактики, яка передбачає локальні прийоми. Дослідження Лоренса Венуті, Ханса Фермеєра та Еріха Найді окреслили ключові напрямки стратегічних рішень: доместикація та форенізація, орієнтація на функціональний еквівалент, збереження форми або змісту, дотримання стилістичної норми цільової мови чи збереження стилю оригіналу. Модель, запропонована Фермеєром, підкреслює, що основним напрямним фактором перекладу є його цільова функція.

У контексті художнього перекладу стратегія не може бути одновекторною, адже художній текст виконує одночасно естетичну, когнітивну, прагматичну й культурну функції. Тому перекладач постійно балансує між збереженням авторського стилю та адаптацією до читача. Питання стратегічної адаптації тексту виникає особливо гостро, коли в тексті присутні культурно зумовлені гумористичні фігури, мовні інновації, соціальні діалекти та алюзії, які не мають прямих відповідників.

Перекладач мусить вирішувати, чи відтворювати іноземну реалію буквально, зберігаючи “чужість”, чи адаптувати її для читача. У гумористичному тексті це питання ще складніше, оскільки гумор часто зникає при буквальному або надто дослівному підході. У такому разі стратегія адаптації стає ключовим інструментом для збереження смислового та емоційного ефекту.

2.1.1. Адаптація як стратегія перекладу гумору у художніх творах

Адаптація посідає особливе місце у перекладі гумористичних творів, оскільки саме вона дає змогу відтворити той емоційний та комунікативний ефект, на який орієнтувався автор оригіналу. Гумор є одним із найбільш чутливих до перекладу явищ, адже він ґрунтується не лише на змісті висловлювання, а й на мовній грі, ритміці, інтонаційності, прихованих алюзіях та культурних асоціаціях. Через це буквальный переклад рідко забезпечує потрібний результат: жарт може втратити природність або взагалі перестати бути зрозумілим. Завдання адаптації полягає не в спрощенні чи редукції змісту, а у створенні такого варіанта висловлювання,

який був би сприйнятий українським читачем із тією ж легкістю, дотепністю і внутрішнім ритмом, що й читачем англомовного оригіналу.

У творах Ч. Діккенса, В. Теккерея та Дж. К. Джерома гумор постає у різних формах і виконує різні функції. У Ч. Діккенса комічні епізоди часто пов'язані із соціальними контрастами, побутовими реаліями вікторіанської доби та гротескно змальованими характерами. Без адаптації чимало культурно окреслених деталей залишилися б непрозорими для сучасного українського читача, адже вони безпосередньо спираються на історичний досвід, цінності та суспільні норми англійського XIX століття. В. Теккерей застосовує гумор іншої природи: його іронія часто тонка, багатшарова, спрямована водночас на персонажа і на суспільство загалом, що потребує від перекладача здатності зберегти подвійність і багатовимірність комічного тону. Дж. К. Джером, навпаки, тяжіє до легкого, розмовного гумору, побудованого на несподіваних інтонаційних зсувах, самоіронії оповідача та м'якій абсурдності ситуацій. Українська мова має інші ритміко-синтаксичні можливості, тому переклад вимагає уважної реконструкції авторського темпу й інтонаційної гнучкості, щоб передати характерну для Дж. К. Джерома легкість оповіді.

Усвідомлення зазначених відмінностей є основою для адаптації. Перекладач має не просто визначити місце, де гумор зумовлений культурою чи мовою, а зрозуміти сам механізм комічності: чи ґрунтується він на мовній грі, контрасті між очікуванням і реальністю, перебільшенні, абсурді, прихованій іронії чи на особливій інтонаційній манері персонажа. Лише після цього можна визначати спосіб відтворення. У випадку іронії важливо передати тональність і ритм фрази, тоді як у випадку абсурду — зберегти нелогічність ситуації як художній прийом, не намагаючись раціонально її пояснити. У гуморі Дж. К. Джерома інколи вирішальним стає не окреме слово, а загальний темп речення, тому перекладач мусить «відчути» текст, а не лише перекласти його зміст.

Окремою проблемою є мовна гра, особливо та, що базується на співзвуччях, омонімії або навмисній фонетичній подібності слів. Англійська мова пропонує значно ширшу сферу для такого типу гумору, ніж українська,

тому пряме відтворення часто виявляється неможливим. У таких випадках застосовується компенсація: якщо комічний ефект не можна зберегти в тому самому місці, де він був в оригіналі, перекладач створює інший, функціонально еквівалентний жарт у найближчому доречному фрагменті. Це дозволяє зберегти загальний гумористичний настрій твору, навіть якщо оригінальний мовний механізм не підлягає прямому перенесенню.

Адаптація передбачає також врахування очікувань цільової аудиторії. Український читач має іншу фразеологію, інші культурні референції та інший історичний досвід, тому текст перекладу повинен бути достатньо близьким, аби сприйматися природно, але не настільки «доместикованим», щоб утратити культурну специфіку англійського твору. Надмірне наближення знецінює авторську інтонацію, тоді як надмірна «чужість» руйнує комунікативність. Тож адаптація є пошуком балансу між цими двома крайнощами й потребує від перекладача не тільки мовної компетенції, а й здатності передбачати реакцію читача.

У підсумку адаптація постає комплексною стратегічною моделлю, яка охоплює аналіз стилю автора, жанрових параметрів, прагматичних намірів, культурних відсилок і механізмів гумору. Вона не зводиться до використання окремих технічних прийомів, а формує цілісне бачення того, як оригінальний комічний ефект може бути відтворений наново в іншій мовній системі. Саме завдяки адаптації переклад гумору набуває органічності, а читач отримує можливість пережити досвід, максимально близький до того, який передбачався автором оригіналу.

2.1.2. Стратегія збереження авторського стилю через адаптацію

У перекладі творів Ч. Діккенса і В. Теккерея однією з головних задач є збереження їхнього індивідуального стилю. Адаптація у цьому контексті не суперечить збереженню стилю, а навпаки, є засобом його підтримання. Оскільки дослівне перенесення архаїчних конструкцій англійської мови XIX століття

може зробити текст українською надмірно важким, стратегічна адаптація передбачає використання сучасних, але стилістично стриманих конструкцій, які створюють аналогічну атмосферу.

У перекладі Дж. К. Джерома стилістична адаптація спрямована на відтворення ритмомелодики його іронічного наративу. Його фрази часто містять асоціативні відгалуження, невеличкі відступи, що перетворюють просту ситуацію на комічну сцену. Стратегія перекладача полягає у створенні українського ритму, аналогічного до англійського, без прямого калькування синтаксису.

Стратегія адаптації завжди спрямована на читача. У процесі перекладу художнього тексту важливо враховувати не лише мовні особливості цільової мови, а й культурну компетенцію аудиторії. Оскільки сучасний український читач зазвичай не знайомий з усіма соціальними реаліями англійської вікторіанської доби, перекладач має заповнювати прогалини непомітним для читача способом. У гумористичному тексті це особливо критично, оскільки гумор часто розгортається в зоні культурних інсайдів, які без адаптації не працюватимуть.

Проте адаптація не означає втрати автентичності. Її завдання – забезпечити читача достатнім інтерпретаційним матеріалом, щоб гумор функціонував так само ефективно, як у оригіналі. Таким чином, стратегія адаптації відтворює не лише зміст, а й досвід читача.

Перекладацьке стратегування є також етичним вибором. З одного боку, перекладач повинен зберігати авторську інтенцію, не нав'язуючи власних оцінок; з іншого – він відповідає за зрозумілість тексту для читача. Стратегія адаптації покликана забезпечити баланс між цими двома вимогами: не зміщувати авторську позицію, але робити текст доступним.

Етична сторона виявляється також у відповідальності за збереження жанру. Якщо текст є гумористичним, перекладач зобов'язаний відтворити гумор, а не лише передати інформацію. Якщо текст побудований на сатиричній оповіді,

переклад має зберегти саркастичний характер оповідача. Адаптація дозволяє виконати ці вимоги, не порушуючи авторського задуму.

Отже, стратегування в перекладі є не другорядною технікою, а фундаментальним принципом перекладацької діяльності, без якого художній переклад не може виконувати своїх комунікативних, естетичних та культурних функцій. У роботі з гумористичними фігурами адаптація виступає основним типом стратегічного мислення, адже гумор є найменш транспортувальною складовою літератури.

Твори Ч. Діккенса, В. Теккерея та Джерома К. Джерома демонструють, що успішна адаптація полягає у поєднанні різних стратегічних рішень: культурної, синтаксичної, прагматичної, стилістичної та семантичної адаптації. Жодне з цих рішень не може бути універсальним, бо кожен окремий текст створює власний набір перекладацьких викликів.

Отже, стратегія адаптації у перекладі не є спрощенням чи відхиленням від оригіналу. Навпаки, вона є інтелектуальним інструментом точної передачі авторської інтенції, що дозволяє зберегти стилістичну цілісність, комунікативну ефективність та естетичну довершеність літературного тексту в іншій мовній культурі.

2.2. Прийоми літературного перекладу як шляхи реалізації перекладацької стратегії

Стратегії перекладу художнього тексту неможливо реалізувати без конкретних перекладацьких прийомів, які виступають операційними інструментами перекладача. Якщо стратегія задає загальний напрямок перекладацьких дій (адаптація, доместикація, форенізація, збереження стилістичної домінанти тощо), то прийоми забезпечують поетапне втілення цих намірів у процесі роботи з лексичними, стилістичними, синтаксичними та прагматичними рівнями тексту. У перекладі гумористичних фігур, притаманних творчості Чарльза Діккенса, Вільяма Теккерея та Джерома К. Джерома, прийоми

відіграють ключову роль, оскільки саме за їх допомогою відтворюється складний комплекс комічних ефектів – від іронії й пародії до каламбурів, складної гри слів і мовної індивідуалізації персонажів.

У сучасному перекладознавстві прийоми переказу, трансформації, компенсації, конкретизації та інші розглядаються як універсальні засоби (Vinay & Darbelnet, 1995; Newmark, 1988; Baker, 2018), однак у межах гумористичного дискурсу їх застосування набуває специфічних рис. Текст, що містить комічний ефект, пред'являє підвищені вимоги до перекладача: потрібно передати не лише семантичний зміст, а й прагматичний потенціал висловлювання, його культурну маркованість, стилістичну гру, приховані алюзії та іноді — авторську іронічну позицію. Саме тому важливо визначити, які перекладацькі прийоми є найбільш ефективними для реалізації стратегій адаптації та передачі гумору.

У світовій теорії перекладу прийоми (techniques) розглядаються як тактики нижчого рівня, що безпосередньо пов'язані з одиничними рішеннями перекладача в момент роботи з текстом. Згідно з Vinay і Darbelnet (1995), перекладацькі прийоми поділяються на прямі (калькування, запозичення, дослівний переклад) і непрямі (модуляція, транспозиція, еквівалентність, адаптація). Помітний внесок у термінологічне уточнення цього поняття зробила Mona Baker (2018), яка розглядає прийоми як рішення, застосовані до конкретних фрагментів тексту, на відміну від глобальних стратегій перекладу.

У контексті гумористичних текстів доречно враховувати класифікацію Peter Newmark (1988), який наголошує на ролі функціональної еквівалентності та важливості збереження комунікативного ефекту. Гумор завжди спрямований на реципієнта, а тому перекладацькі прийоми мають забезпечити адекватну реакцію аудиторії, навіть якщо це вимагає відхилення від буквральності.

На матеріалі англомовної комічної прози прийоми перекладу можна згрупувати в такі категорії.

1. Лексико-семантичні прийоми: варіативність значення, контекстуальна заміна, модуляція, конкретизація, генералізація.

2. Стилiстично-прагматичнi прийоми: компенсацiя, стилiстична адаптацiя, передача iндивiдуального мовлення персонажа.
3. Культурологiчнi прийоми: адаптацiя реалiй, заміна культурних алюзiй функцiональними аналогами.
4. Текстовi прийоми: перестановка, розгортання або згортання синтаксичних структур.

Подальший аналіз зосереджується на тому, як ці прийоми реалізують перекладацькі стратегії при роботі з гумористичними художніми текстами Діккенса, Теккерея та Джерома.

2.2.1. Лексико-семантичні прийоми у відтворенні гумористичних ефектів мовної гри

Модуляція дає змогу передати гумористичний підтекст завдяки зміні семантичного ракурсу висловлювання. Цей прийом часто використовується за умов, коли буквальний переклад не відтворює комічного ефекту: *“He was full of comic gravity.”* Можна бачити, що буквальний переклад передає суперечливість, але не комічність. Оптимальним варіантом перекладу має бути речення: *«Він був сповнений урочистої веселості»*.

Модуляція дозволяє передати той самий оксюморонний ефект, що створює гумористичну напругу, проте конкретизація використовується тоді, коли англійський текст містить узагальнену або багатозначну номінацію, що не викликає того самого емоційно-комічного ефекту в цільовій мові: *“She made a face.”* [52] – *«Вона скорчила таку гримасу, що всі змовкли»*. Додатковий опис підсилює гумористичний акцент, водночас залишаючись у межах стилістичної норми.

Генералізація допомагає у випадках, коли англійський ідіоматичний вислів або мовна гра не має прямого відповідника.

Наприклад, в оригінальному тексті твору Джерома К. Джерома «Three Men in a Boat» бачимо: *“I put on airs enough to blow a ship across the Channel* [39]. Переклад демонструє таке: *«Я так задавався, що це вже було занадто»*. Хоча

втрачається гіперболічний образ, комічна функція, тобто висміювання самовдоволеності, зберігається.

Еквівалентний переклад незамінний у випадку сталих гумористичних висловів, ідіом, прислів'їв і фразеологізмів: «Three Men in a Boat». Оригінал: “*He was as happy as a sandboy.*” [39] – «*Він був щасливий, мов дитина*». Хоча «sandboy» як культурний образ не відомий українському читачеві, еквівалентність забезпечує передачу прагматики висловлювання.

2.2.2. Стилiстично-прагматичнi стратегiї вiдтворення гумору в художньому перекладi

Передавання гумору в художньому перекладі належить до тих аспектів перекладацької практики, де співвідношення форми та змісту особливо чутливе до найменших змін. Комічний ефект нерідко виникає завдяки грі слів, фонетичним відхиленням, соціальним або інтертекстуальним натякам, і тому його відтворення в іншій мовній системі потребує не буквального копіювання, а творчого й водночас обґрунтованого підходу. У цьому контексті перекладачеві доводиться застосовувати низку стилістично-прагматичних стратегій, серед яких ключовими виступають компенсація, стилістична адаптація мовлення персонажів та прагматична адаптація іронії.

Одним із найчастіше використаних прийомів у перекладі гумористичних текстів є компенсація. Її сутність полягає в тому, що втрачений у певному фрагменті комічний ефект може бути відновлений у іншому місці тексту, де для цього виникають сприятливіші умови. Типовою ілюстрацією є відомий каламбур із роману Чарльза Діккенса *Oliver Twist*: “The law is a ass.” [34] У перекладі «Закон — це осел» мовна гра зберігається, оскільки українська мова дає можливість відтворити метафоричний зміст і соціально-іронічний підтекст репліки. Проте в багатьох випадках прямий переклад каламбуру є неможливим через відсутність формальної подібності між мовами, тому перекладач створює новий гумористичний елемент у межах тієї ж сцени або діалогу. Таким чином забезпечується цілісність комічного тону твору навіть за умови часткових трансформацій.

Не менш важливим аспектом є стилістична адаптація мовлення персонажів, особливо у прозі Діккенса та Теккерея, де індивідуалізація мовлення виступає невід’ємною частиною авторської характеристики. У мовленні окремих персонажів значну роль відіграють діалектизми, просторічні форми, свідомі фонетичні деформації, які не лише визначають соціальне походження героя, а й формують гумористичний ефект. Відомий приклад — репліка Сема Уеллера “Wery good, sir!” [34], де комізм ґрунтується саме на фонетичному відхиленні. В українській мові подібний ефект можна передати кількома способами: шляхом імітації неправильної вимови («Вері гуд, сер!») або через вибір стилістично маркованого відповідника, що відтворює тональність і мовну «нормативність» персонажа, хоча й без прямої фонетичної гри («Вельми дякую, сер!»). У таких випадках перекладач має зберегти не стільки форму, скільки функцію мовлення, тобто його комічну та соціально-характерологічну роль.

Прагматична адаптація стає необхідною тоді, коли гумор ґрунтується на інтертекстуальних алюзіях або культурних натяках, які не є очевидними для цільової аудиторії. Іронія Вільяма Теккерея, зокрема у романі *Vanity Fair*, побудована на тонкому протиставленні авторської позиції та соціальних спостережень. Речення “A world where everyone is striving to do better than his neighbour” [33]. може бути перекладене не лише буквально, а й із певним уточненням, яке допомагає відтворити прихований іронічний підтекст: «Світ, де кожен прагне бути ліпшим за сусіда — бодай у власній уяві». Додана частина не змінює змісту оригіналу, але робить іронію виразнішою та більш доступною для українського читача. Подібні уточнення не порушують структури тексту, натомість дозволяють передати авторську інтенцію та зберегти дистанцію між оповідачем і читачем.

Застосування зазначених стратегій свідчить про те, що переклад гумору неможливий без прагматичної чутливості й стилістичної гнучкості. Компенсація, стилістична адаптація та прагматична адаптація утворюють комплекс інструментів, які дають змогу відтворити комічний ефект, індивідуальність персонажів та іронічний настрій твору. Саме через ці прийоми

забезпечується відповідність між змістом оригінального тексту та його перекладом, а також досягається той рівень естетичної та комунікативної еквівалентності, що є необхідним у художньому перекладі.

2.2.3. Культурологічні прийоми перекладу для передачі реалій, алюзій та культурно маркованих елементів гумору

Адаптація культурних реалій. У гумористичних текстах реалії відіграють особливо важливу роль: вони часто є носіями іронії або слугують маркерами соціального стану персонажа.

Наприклад, у В. Теккерея в оригіналі знаходимо: “*He dined at Simpson’s*” [55], що постає для англійського читача маркером статусу і певної гастрономічної культури.

Переклад українською виглядає так: «*Він вечеряв у модному лондонському ресторані*». Задіяна стратегія адаптації забезпечує зрозумілість реалії і не руйнує гумористичного контексту.

Передача алюзій. Алюзії є дуже важливим інструментом іронії як у Чарльза Діккенса, так і у Вільяма Теккерея. Якщо алюзія є незрозумілою для української аудиторії, використовується її культурний аналог.

Наприклад, у В. Теккерея в оригіналі бачимо: “*He strutted like a small Napoleon.*” [55]. Український переклад у цьому разі супроводжується адаптацією: «*Він походжав, мов маленький полководець*». Алюзія на Наполеона є зрозумілою, проте іноді її функціональний аналог є доцільнішим.

2.2.4. Текстові прийоми відтворення структурної організації та композиційних особливостей гумористичного тексту

Перестановка або додавання компонентів текстової структури зазвичай застосовується для підсилення гумористичного ефекту через зміну синтаксичної структури.

В оригіналі одне з речень твору Джерома К. Джерома виглядає так: “*The dog looked at us with contempt.*” [39].

Переклад здійснено за допомогою додавання уточнювальної частини: *«Пес глянув на нас із таким презирством, ніби ми зіпсували йому вечір»*. Додаткова частина підсилює комічність і передає атмосферу сцени.

Розгортання синтаксичних конструкцій. Для гумористичної прози часто властива багатокомпонентність опису, і перекладач може розширювати конструкції, щоб зберегти часову динаміку і ритм гумору.

Наприклад, в оригінальному тексті Дж. К. Джерома знаходимо: *“We sat.”* У контексті сцени це коротке речення створює паузу й комічну фрустрацію.

Особливо для читача, а не для глядача, переклад цього короткого речення має бути саме таким: *«Ми мовчки сіли, не маючи жодного уявлення, що робити далі»*, адже розгортання допомагає зберегти прагматичний ефект.

Стратегії і прийоми перекладу завжди перебувають у взаємозв'язку. Перекладацькі прийоми є інструментами реалізації стратегій, і їх вибір залежить від того, яку мету переслідує перекладач у певному фрагменті тексту.

Наприклад, стратегія доместикації передбачає широке застосування адаптації, еквівалентності, компенсації. Ця стратегія полягає в адаптації іншомовного тексту до норм культури-реципієнта, що робить його зрозумілим для локального читача, ігноруючи або згладжуючи національні особливості оригіналу. Цей підхід, протилежний форенізації (збереженню оригінальності), спрямований на полегшення сприйняття тексту, хоча й може призвести до втрати певних культурних нюансів.

Стратегія форенізації, сутність якої полягає підхід у перекладі, який зберігає специфіку та культурні риси оригіналу, наближаючи читача до культури, з якої походить текст, тяжіє до калькування, збереження культурних реалій і мінімальних трансформацій.

Стратегія прагматичної адаптації гумору, яка передбачає трансформацію гумористичного тексту для його пристосування до мовних, культурних, стилістичних та когнітивних особливостей нової аудиторії, використовує модуляцію, стилістичну адаптацію, розгортання конструкцій.

Стратегія збереження авторського стилю базується на точній передачі індивідуального мовлення персонажів, ритму фрази, внутрішньої іронії.

У творчості Чарльза Діккенса, Вільяма Теккерея та Джерома К. Джерома гумор відіграє не декоративну, а конструктивну роль. Він формує сюжет, характери, соціальні контрасти, тому переклад гумору є не додатковим завданням, а суттю перекладацького процесу. Саме прийоми дозволяють поєднати текстові й культурні пласти оригіналу з очікуваннями українського читача.

Отже, аналіз прийомів літературного перекладу в контексті гумористичної прози засвідчує, що перекладач працює в складному полі буквальної відповідності, прагматичної адекватності та функціональної еквівалентності. Стратегії перекладу забезпечують загальний напрямок роботи, тоді як прийоми – конкретні інструменти реалізації цих стратегій. Вибір прийому залежить від жанрової специфіки тексту, типу гумористичного ефекту, культурної маркованості реалій, стилю автора та комунікативної ситуації.

У перекладі творів Ч. Діккенса, В. Теккерея та Дж. К. Джерома перекладацькі прийоми не просто відтворюють зміст оригіналу, а забезпечують відновлення комічності як ключової стилістичної і прагматичної категорії. Найефективнішими виявляються модуляція, компенсація, еквівалентність, стилістична адаптація та культурне заміщення. Ці прийоми формують основу перекладацького репертуару, що дозволяє адаптувати складні гумористичні фігури до мовленнєвої й культурної системи української мови, зберігаючи органічність авторської манери та її вплив на читача.

Висновки до розділу II

У другому розділі було розглянуто стратегічні засади перекладу гумору та засоби їх практичного втілення. Аналіз показав, що у художньому перекладі стратегування відіграє визначальну роль, адже перекладач має справу з багат шаровою структурою літературного тексту. Гумористичні фігури, притаманні творам Ч. Діккенса, В. Теккерея та Дж. К. Джерома, спираються на

індивідуальний ритм авторського мовлення, культурно зумовлені образи, імпліцитні смисли й інтонаційну організацію тексту. Усе це потребує не формального, а продуманого й цілеспрямованого процесу адаптації, який дозволяє зберегти смислову і стилістичну цілісність оригіналу.

Стратегія адаптації у перекладі гумору не зводиться до спрощення або зміни змісту. Її головне завдання полягає в тому, щоб забезпечити читача достатніми інтерпретаційними орієнтирами для відтворення комічного ефекту, закладеного автором. Таким чином, адаптація покликана передати не лише інформаційний зміст висловлення, а й емоційний досвід читача оригінального тексту, що особливо важливо в роботі з гумористичним дискурсом.

У розділі також було встановлено, що стратегічний рівень перекладу неможливо реалізувати без використання конкретних перекладацьких прийомів. Якщо стратегія визначає загальну траєкторію перекладацьких рішень, то прийоми забезпечують їхню поетапну реалізацію на лексичному, стилістичному, синтаксичному та прагматичному рівнях тексту. Саме через прийоми відтворюється складний комплекс комічних ефектів, зокрема мовна гра, інтонаційні зрушення, авторська іронія й культурні алюзії.

Таким чином, переклад гумору в художніх творах потребує подвійної уваги перекладача: стратегічної, спрямованої на збереження авторської манери та комунікативного впливу, і тактичної, що передбачає вибір конкретних прийомів для відтворення кожної окремої гумористичної фігури. У комплексі ці два рівні забезпечують можливість створення повноцінного перекладу, здатного передати як змістову, так і емоційно-стилістичну природу оригінального твору.

РОЗДІЛ III. ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ГУМОРИСТИЧНИХ ФІГУР АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ

. Гумор у художньому тексті належить до тих явищ, які найважче перенести з однієї мовної культури в іншу, оскільки він утворюється на перетині мовних структур, культурних реалій, соціальних контекстів і особливостей авторської оповіді. Англійська література XIX – початку XX століття демонструє широкий спектр гумористичних технік, і саме на матеріалі творів Чарльза Діккенса, Вільяма Теккерея та Джерома К. Джерома добре простежуються різні способи створення комічного ефекту. Відповідно, переклад гумористичних фігур стає не просто мовним завданням, а інтерпретаційною роботою, у якій перекладач має зберегти не лише зміст, а й комунікативний намір, інтонаційний малюнок та стильову енергію оригіналу.

Комічний ефект у Чарльза Діккенса часто виникає з поєднання соціальної сатири й мовної гри. Однією з характерних його рис є гіперболізовані описи персонажів, у яких навіть невелика деталь може перетворитися на носій комізму. Так, у романі зустрічається фрагмент: “*She had a face like an old bag, and a voice like a rusty hinge*” [34]. Комічність цього опису ґрунтується на гротескному порівнянні, яке створює одночасно візуальний та аудіальний ефект. При перекладі такого фрагмента важливо не механічно відтворити елементи порівняння, а зберегти інтенсивність гіперболи та її іронічний тон, що часто досягається через ретельний добір лексики та ритму фрази українською мовою.

У мовному гуморі Діккенса значну роль відіграє також індивідуалізація мовлення персонажів. Його герої нерідко виявляють комізм через синтаксичні надмірності та урочисто-пишний стиль, який сам по собі стає джерелом гумору. У фрагменті “*My difficulties are merely fleeting shadows cast upon the path of future prosperity*” [33] комічний ефект ґрунтується на помітному розриві між мінімальністю реальної проблеми та пафосністю висловлювання. Перекладачеві доводиться зберігати і цей пафос, і внутрішню невідповідність між формою та змістом, оскільки саме вона створює комізм.

Гумор Вільяма Теккерея має іншу природу: він спирається на тонку соціальну іронію, гру з літературними жанрами та свідому дистанцію оповідача. Теккерей рідко вдається до прямої комічності, натомість створює ситуації, у яких іронія виникає завдяки переоціненим характеристикам персонажів або невідповідності між тим, як герої хочуть виглядати, і тим, як вони фактично поведуться. Характерним є опис: *“The ladies of quality were remarkably modest in displaying their virtues, which surely explains why everyone was constantly reminded of them”* [52]. Перекладач має зберегти тон цієї прихованої іронії, яка не нав’язує оцінку, а м’яко підводить читача до висновку. Комічність тут народжується не з гри слів, а з контрасту між прямим значенням вислову та його очевидною невідповідністю реальності.

Окреме місце в гуморі Теккерея посідають характерні імена — імена, що вже на рівні форми створюють характеристику персонажа. В українському перекладі передати такі імена часто неможливо буквально, проте перекладач може застосувати компенсацію в іншому місці тексту або зберегти загальний стиль авторського жарту, не руйнуючи структури образу.

Гумор Джерома К. Джерома значно більш ситуаційний і побудований на самоіронії оповідача. Комічний ефект часто виникає з перебільшених реакцій на дрібні побутові події та з детального опису незначних явищ, що раптом набувають масштабу життєво важливих. Так, у фрагменті *“The tea-kettle, having long conspired against us, chose the very moment we needed tea most to refuse any cooperation”* [39] комізм будується на персоніфікації предмета та драматизації буденної ситуації. У перекладі важливо зберегти легкість синтаксису та іронічний ритм оповіді, оскільки комізм виникає не лише зі змісту, а й зі способу його викладу.

Особливістю гумору Джерома є і його синтаксична побудова: довгі речення з численними уточненнями створюють відчуття живої оповіді, яка ніби народжується на очах читача. Перекладачеві важливо відтворити цю багатошаровість без надмірного ускладнення структури, зберігаючи природність звучання українською мовою.

Переклад гумору, незалежно від автора, завжди передбачає роботу з декількома рівнями тексту: лексичним, синтаксичним, стилістичним і культурним. Наприклад, у випадку каламбурів перекладачеві часто доводиться створювати новий жарт, оскільки буквальний переклад або втрачає комізм, або стає незрозумілим. У випадку культурно маркованих алюзій важливо знайти баланс між адаптацією й збереженням колориту оригіналу, не перевантажуючи текст поясненнями.

Таким чином, гумор у творах Діккенса, Теккерея та Джерома демонструє різні способи організації комічного: від соціально спрямованої іронії до ситуаційного комізму й мовної гри. Перекладачеві доводиться не просто відтворювати ці елементи, а інтерпретувати їх, поєднуючи мовні трансформації, стилістичні рішення та культурну адаптацію. Саме тому переклад гумористичних фігур стає не технічною, а творчою діяльністю, що вимагає чуття ритму тексту, інтонації та загальної авторської інтенції.

Висновки до розділу III

У цьому розділі було проаналізовано лінгвістичні засоби, які забезпечують створення та відтворення гумористичного ефекту в англomовних художніх текстах XIX – початку XX століття, а також особливості їх передачі українською мовою. Дослідження показало, що гумор у творах Чарльза Діккенса, Вільяма Теккерея та Джерома К. Джерома спирається на різні механізми комічного — від мовної гри та гіперболи до тонкої соціальної іронії й ситуаційного комізму. Кожен з авторів формує власну систему гумористичних прийомів, яка відображає як індивідуальний стиль письма, так і ширший культурний контекст епохи.

Переклад таких елементів виявляється складним процесом, оскільки гумор не піддається буквальному перенесенню через свою залежність від мовної структури, інтонаційного ритму, культурних реалій та соціальних асоціацій.

Тому перекладач змушений поєднувати різні трансформації — лексичні, синтаксичні, стилістичні та прагматичні — щоб зберегти функціональний ефект оригіналу. Особливо важливою є здатність відтворити інтерпретаційні підказки, приховані в комічних деталях, інтонації оповідача чи мовленнєвій характеристиці персонажів.

Аналіз зразків перекладу продемонстрував, що адекватна передача гумору можлива лише за умови, що перекладач орієнтується не на формальну близькість до тексту, а на відтворення комічного впливу на читача. У роботі з Діккенсом це означає збереження гротескної виразності та мовної індивідуальності персонажів; у текстах Теккерея — точну передачу тонкої соціальної іронії; у прозі Джерома К. Джерома — відтворення ритму оповіді, самоіронії й побутової деталізації, які створюють атмосферу легкого комізму.

Таким чином, переклад гумористичних фігур вимагає від перекладача високого рівня творчої та інтерпретаційної компетентності. Гумор не може бути переданий як суто мовна одиниця; він існує на перетині форми, змісту, інтонації й культурного досвіду, що змушує перекладача діяти стратегічно, гнучко комбінуючи прийоми та адаптації. Результати аналізу підтверджують: тільки комплексний підхід дозволяє зберегти цілісність комічного ефекту та авторської манери у перекладі англійської гумористичної прози українською мовою.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно проаналізувати природу гумористичних фігур у художньому дискурсі та специфіку їх відтворення українською мовою. Гумор у літературі XIX – початку XX століття постає не як допоміжний елемент, а як важливий структурний компонент художнього тексту, який формує сюжет, розкриває характери, створює соціальну перспективу й забезпечує оцінну модальність оповіді. У роботах Чарльза Діккенса, Вільяма Теккерея та Джерома К. Джерома гумор має багатшарову природу: він поєднує мовні механізми, культурні маркери, соціальні алюзії, індивідуальний

авторський стиль та когнітивні стратегії впливу на читача. Це визначає складність його перекладу іншою мовою та потребує від перекладача високої професійної компетентності, творчої інтерпретації та здатності працювати на різних рівнях текстової організації.

У першому розділі було з'ясовано теоретичні основи комічного та визначено ключові мовні механізми створення гумористичного ефекту. Аналіз показав, що гумор у художньому тексті функціонує через такі засоби, як метафора, гіпербола, гра слів, іронія, оксюморон, знакові культурні ремінісценції, індивідуалізоване мовлення персонажів. Водночас гумор виявляє національно-культурну специфіку, оскільки кожна культура формує власні комічні коди, що відображають її ментальність, цінності та способи інтерпретації дійсності. Для перекладача це означає потребу працювати не лише з мовою як системою, а й з культурними сценаріями, що лежать в основі гумористичного висловлювання.

Другий розділ був присвячений стратегіям і прийомам перекладу гумористичних фігур. Було показано, що буквальний переклад рідко забезпечує адекватність, оскільки гумор часто спирається на полісемію, гру звуків, історичні алюзії або синтаксичні особливості, які не мають безпосереднього відповідника в українській мові. Ефективний переклад передбачає застосування адаптації, компенсації, модуляції, стилістичного та культурного трансформування, прагматичного розширення чи уточнення. Стратегія адаптації, зокрема, виявляється однією з найважливіших, оскільки дозволяє зберегти комунікативну цінність гумору, навіть за умови зміни мовної структури. Прийоми перекладу виступають інструментами реалізації стратегічного задуму, тоді як стратегування забезпечує цілісність і послідовність перекладацьких рішень.

У третьому розділі було розглянуто способи відтворення гумористичних фігур у творах Ч. Діккенса, В. Теккерея та Джерома К. Джерома. Аналіз продемонстрував, що гумор кожного з авторів має специфічні риси, які визначають перекладацькі підходи. Діккенс широко використовує гіперболізовані мовні характеристики персонажів і соціальну сатиру; Теккерей

створює складну систему багаторівневої іронії та тонкого насмішкуватого коментаря; Джером вибудовує комічний ефект через побутову деталізацію, ситуаційну абсурдність та самоіронію оповідача. У всіх випадках перекладач має відтворити не стільки формальну побудову висловлювання, скільки функціональний і прагматичний ефект гумору, що вимагає поєднання лінгвістичної точності та творчої свободи.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що переклад гумору є процесом міжкультурного посередництва, де перекладач виконує роль інтерпретатора, медіатора та співтворця. Успішний переклад гумористичного тексту забезпечує збереження авторської інтонації, стилістичної домінанти, комунікативної дії та емоційного впливу. Адекватність перекладу досягається тоді, коли гумор не втрачає своєї функції, а комічний ефект викликає у читача реакцію, максимально наближену до тієї, що була закладена автором.

Дослідження підтверджує, що переклад гумору вимагає поєднання лінгвістичних знань, культурологічної обізнаності та здатності до творчої трансформації. Перекладацькі стратегії та прийоми стають засобом відновлення складних комічних структур в іншому мовному середовищі. Перспективи подальших досліджень полягають у порівняльному аналізі перекладів різних перекладачів, створенні корпусних баз гумористичних відповідників, вивченні когнітивних моделей гумору та пошуку нових підходів до відтворення неперекладних елементів. У цьому контексті результати роботи можуть бути використані як у перекладознавчих студіях, так і у практичній діяльності перекладачів художнього тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранова С. В., Трофименко А. В. Проблеми перекладу форм комічного українською мовою (на матеріалі англomовних телесеріалів). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». Вип. 40. 2019. С. 62-65.
2. Беженар І. С., Рибалкіна Ю. В. Універсальне і національне в англійському гуморі. Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки». Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2009. Випуск 169. С. 204-211.
3. Білецька К. В. Відтворення гумору в перекладі анімаційних фільмів. URL: http://www.academia.edu/32250678/Kateryna_Biletskahaumor_translation.pdf
4. Блинова І. А., Зернецька А. А. Гумор як різновид комічного: критерії виокремлення, теорії реалізації і засоби вираження. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 2 (71), № 1, Ч. 2. С. 35-43.
5. Богачов А. Можливість перекладу. До герменевтичної феноменології перекладу. Філософська думка. Український науковотеоретичний часопис. НАН України, Інститут філософії. К. 2010. № 3. Філософія перекладу. С. 5-21.
6. Болдирєва А. Є. Мовні засоби створення гумористичного ефекту: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі романів П.Г. Вудхауза): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2007. 23 с.
7. Брацило, З. Лінгвокультурні аспекти гумору в художніх творах у творчості британських письменників другої половини ХХ століття. Кваліфікаційна робота магістра. Запоріжжя, ЗНУ, 2020.
8. Васильченко А. Перекладання неперекладностей: семіотична проблема і філософський метод. Філософська думка. Український науковотеоретичний часопис. НАН України, Інститут філософії. К.: 2010. № 3: Філософія перекладу. С. 138-147.
9. Грінченко А. І., Дегтярьова Л. І. Мовні механізми реалізації гумору на матеріалі німецьких анекдотів. Перекладацькі інновації: матеріали

- Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, Суми, 15-16 березня 2012 р. Суми : СумДУ, 2012. С. 125–126.
10. Іваницька М. Структура мовної особистості перекладача художньої літератури як інтердисциплінарна категорія. *Studia Linguistica*. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2012. Вип. 6 (2). С. 151-158.
  11. Карабан В.І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. Вінниця: Нова книга. 2003. 608 с.
  12. Кияк Т. Р. Перекладознавство (німецько-український напрям). К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 543 с.
  13. Ковалевська Я. Л. Медіапростір сатирико-саркастичного дискурсу (на прикладі американських онлайн видань). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. Вип. 84. 2016. с. 130-135.
  14. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання: Навчальний посібник. К., 2006. 157 с.
  15. Новікова Є. С. Композиція художнього гумористичного тексту в сучасній лінгвістичній парадигмі. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов*. Харків: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. Вип. 67 (972). С. 150-155.
  16. Орлова І. С. Дискурсивні засоби вираження гумору та їх відтворення у перекладі. *Проблеми семантики слова, речення і тексту: Збірник наукових праць*. К.: Вид. центр КНЛУ, 2009. Вип. 23. С. 217–224.
  17. Підгрушна О. Г. Відтворення англійського гумору в українському художньому перекладі: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.16. К., 2005. 227 с.

- 18.Сурай Ю. Гумор в історії української культури. Газета «День», 2004. № 44.
URL: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/ukrayinaincognita/gumor-vistoriyiukrayinskoyi-kulturi>
- 19.Шалаєва А. А. До питання про особливості американського гумору. Концепт. 2017. №37. с. 188–190.
- 20.Шоу, Бернард. Пігмаліон. Переклад з англійської: Микола Павлов. Київ: Журнал «Всесвіт». 1999. № 11-12. стор. 6-69.
- 21.Юрковська М. М. Вербальні засоби комічного ефекту на лексичному рівні в креолізованому тексті англomовної анімаційної комедії. Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах. Вип. 31-32. 2016. с. 71-83.
- 22.Abida F. I. N., Fahri, F., & Darma, D. B. *Humour in Dickens' Oliver Twist: A Strategy to Reveal the Corruption in Victorian Era*. *Linguistics and Culture Review*, 6 (S2).
- 23.Adams, D. *The Hitchhiker's Guide to the Galaxy* : Hanomag. 2001. 227 p. URL: https://www.cubahora.cu/uploads/documento/2018/11/19/adams-douglas_the-hitchhikers-guide-to-the-galaxy.pdf
- 24.Amis K. *Lucky Jim*. London : Penguin Modern Classics. 2000. 272 p.
- 25.Attardo, S. *Translation and Humour: An Application of the General Theory of Verbal Humour (GTVH)*. *The Translator*, 8(2), 173-194.
- 26.Attardo, S. The semantic foundations of cognitive theories of humor // *HUMOR: International Journal of Humor Research*. v. 10 (4). 1997. P. 395-420.
- 27.Baker, M. *In Other Words: A Coursebook on Translation* (3rd ed.). 2018. Routledge.
- 28.Bassnett, S. *Translation Studies*. Routledge. 2014.
- 29.Blake, B. *Playing with words*. London : Equinox. 2007. 193 p.
- 30.Brownell H. H. Neuropsychological insights into humour // *Laughing matters: a serious look at humour*. N.Y.: Wiley; 1988. P. 17-34.
- 31.Budrewicz, A. *English laughter in Polish. Problems with humour in the Polish translations of Charles Dickens's prose*. *NAPIS/ Inscription Journal*.

32. Chiaro D. Translation and Humour, Humour and Translation. Translation, Humour and Literature. Translation and Humour. NY: Continuum Publishing Corporation, 2010. Vol.1. P. 1-29.
33. Dickens, C. *The Pickwick Papers*. Penguin Classics. 2003.
34. Dickens, C. (2003). *Oliver Twist*. Oxford University Press.
35. Du X. A brief introduction of skopos theory // Theory and Practice in Language Studies. 2012. V. 2. №. 10. 2189 p.
36. Gale, S. H. Encyclopedia of British humorists : Geoffrey Chaucer to John Cleese. Shrewsbury, 1996 : Garland. 1307 p.
37. Gruner C. R. The game of humor. A comprehensive theory of why we laugh. New Brunswick NJ: Transaction Publishers. 1997.
38. Fox, K. Watching the English: The Hidden Rules of Behaviour. London, 2004. Hodder and Stoughton. 432 p.
39. Jerome, J. K. *Three Men in a Boat*. Oxford World's Classics, 2000.
40. Isroilovna, O. G. *The Formation and the Functions of Cultural Codes in the Works of Charles Dickens*. CAJLPC Journal.
41. Kalashnikov, A. *William Makepeace Thackeray and characteronyms in his works*. Mutatis Mutandis, Vol. 4, No. 2.
42. Landers Clifford E. Literary translation. Multilingual Matters, 2001. 234 p.
43. Lefcourt H. M. Humour and life stress: antidote to adversity. N.Y.: Springer-Verlag. 1986.
44. Lefcourt H. M., Davidson-Katz K., Kueneman K. Humor and immunesystem functioning. Humor. 1990. № 3. P. 305-21.
45. Lougy, R. E. *Vision and Satire: The Warped Looking Glass in Vanity Fair*. JSTOR.
46. Lynch O. H. Humorous Communication: Finding a Place for Humour in Communication Research. URL: www.teacher.shu.edu.tw/~tyu/CTA.pdf.
47. Mulder M. P., Nijholt A. Humour research: State of the art. 2002.
48. Newmark, P. *A Textbook of Translation*. Prentice Hall, 1988.

49. Panchenko, O. *Wordplay in Dickens's Novels and Ways of Translating It*. Anglistika Journal.
50. Shaw, George Bernard. *Pygmalion*. <https://www.gutenberg.org/ebooks/3825>
51. Teixeira, G. Humor Translation and Cultural Transfer. *Meta*, 2017. 62(3).
52. Thackeray, W. M. *Vanity Fair*. Oxford University Press, 2008.
53. *The Oxford Companion to English Literature*. Oxford University Press.
54. Toury, G. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. John Benjamins, 2012.
55. Thackeray, W. M. *A Study of His Technique and Style*.
56. Thomas C. A theory of humor. In: HUMOR, the International Journal of Humor Research, Mouton de Gruyter, volume 11-2. 1998. P. 161-215.
57. Vandaele, J. (Ed.). *Translating Humour*. Routledge / St Jerome, 2002.
58. Vinay, J.-P., & Darbelnet, J. *Comparative Stylistics of French and English*. John Benjamins, 1995.
59. Wallace J. C. Translating laughter: humor as a special challenge in translating the stories of Ana Lydia Vega. *The Journal of the Midwest Modern Language Association*. 2002. Vol. 35, No. 2: Translating in and across Cultures. P. 75-87.
60. Wilde, Oscar 1890 novel, *The Picture of Dorian Gray* <https://archive.org/cors/pictureofdoriang00wildiala/pictureofdoriang00wildiala.pdf>